

Utbildningsminister Carl Tham:

Råden bör satsa på yngre forskare och stiftelserna på de etablerade

Av de nya ledamöterna i forskningsstiftelserna hämtas flera från forskningsråden. Utbildningsminister Carl Thams förhoppning är att råd och stiftelser nu tar ett tydligare samordningsansvar för finansieringen av svensk forskning.

– Forskningsråden bör framför allt slå vakt om de yngre forskarna medan stiftelsernas anslag främst bör inriktas på etablerade forskare, säger Carl Tham till Läkartidningen.

Vissa kritikers farhågor om att det kan bli problem att hitta forskare som vill ingå i stiftelsernas styrelser och »gå i regeringens ledband» har enligt Carl Tham inte besannats.

– Det har inte varit det minsta svårt att hitta duktiga forskare. Arbetet i stiftelserna blir inte politiskt styrt eller av sämre vetenskaplig kvalitet bara för att regeringen utser ledamöterna, säger Carl Tham.

Förutom möjligheten att entlediga och utse ledamöter i stiftelser bildade av staten omfattar den ändring av Stiftelselagen som träder i kraft den 1 januari 1997 även bl a styrelsens beslutsföret och sammansättning, stiftelsens förvaltning och placering av stiftelsens förmögenhet.

Inga fler förändringar

Sammansättningen av ledamöter blir en annan, bl a frångås den paragraf i stadgarna för Stiftelsen för strategisk forskning, som säger att tre ledamöter bör hämtas från andra länder än Sverige.

– Utöver sammansättningen av styrelseledamöter ska inget ändras just nu. Dock ökar offentligheten; samma regler bör gälla för stiftelserna som för de statliga råden, säger Carl Tham.

– Men för att få till stånd en sådan offentlig insyn krävs ett mer omsorgsfullt beredningsarbete för att få det fastställt i stiftelseförordningen.

Sammanslagna »storråd»

Enligt Carl Tham finns det flera tänkbara lösningar på hur råden och stiftelserna skulle kunna samordna arbetet. I praktiken blir det, åtminstone i viss mån, frågan om sammanslagna »storråd».

– Forskningsråden knyts mycket

Utbildningsminister Carl Tham tar grepp om den svenska forskningen och knyter forskningsråden allt hårdare till stiftelserna.

– En tänkbar utveckling på längre sikt är att de nuvarande råden blir den instans som gör den vetenskapliga bedömningen av ansökningarna, medan stiftelserna betalar ut pengarna, säger Carl Tham.

hårdare till stiftelserna än vad som är fallet idag. Vad det kan leda till på lång sikt är för tidigt att säga, men en tänkbar utveckling är att råden blir den instans som bedömer ansökningar, medan stiftelserna betalar ut anslagen, säger Carl Tham.

– Även om jag inte vill idealisera råden, t ex så har ju Medicinska forskningsrådet periodvis haft stora problem, så har de ändå stor erfarenhet av att göra vetenskapliga bedömningar.

Fog för viss kritik

Av den massiva kritik som riktats från forskarsamhället, framför allt inom det medicinska området, mot Carl Thams förslag om stiftelserna och minskade anslag till råden, finns det åtminstone på en punkt fog för kritiken, menar utbildningsministern.

– Neddragningarna av de statliga anslagen till forskningsråden kan komma att drabba främst yngre forskare. Därför ska råden framför allt slå vakt om de yngre forskarna, medan stiftelsernas anslag bör inriktas på etablerade forskare.

I övrigt står Carl Tham fast vid sin inställning till forskarsamhällets »omotiverade reaktioner», inte minst från biomedicinare.

– Medicinska forskningsrådet bör inte ha några större problem med att täcka upp de minskade anslagen genom omprioriteringar och utnyttjande av den

egna likviditeten, säger Carl Tham, och fortsätter:

– Det finns en positiv sida av besparingarna: råden blir tvungna att titta mer kritiskt på vilka satsningar som görs.

För att täcka de minskade statliga anslagen för 1997 på 52 miljoner kronor har MFR beslutat att minska antalet nya forskarassistenttjänster från 40 till 20, samt att sänka anslagsnivån på alla projektbidrag under 1997 med 17 procent.

Ordförandena klara

Den 9 januari utses formellt de nya ledamöterna i stiftelserna. Regeringens förslag till ordförande är klara och i mitten av december ska förslag på övriga ledamöter ha lämnats in till Utbildningsdepartementet. En eller två riksdagsledamöter ska ingå i varje styrelse.

I den största stiftelsen, Stiftelsen för strategisk forskning, ökar antalet ledamöter från 11 till 13. Sju ledamöter ska komma från forskningsråden.

Dessutom föreslås generaldirektör Birgit Erngren vid Nutek som ledamot i stiftelsen, samt ytterligare en person

från Nutek. Förnyat förordnande i stiftelsen får Greta Fossum, vice forskningschef vid Mo och Domsjö AB, vice VD Jan Martinsson, ABB, samt professor Carl-Ivar Brändén, forskningsdirektör vid ESRF i Grenoble.

Ingvar Carlsson, tidigare statsminister i den socialdemokratiska regeringen, blir ny ordförande i Stiftelsen för strategisk forskning.

– Med den nya sammansättningen av stiftelsens styrelse blir möjligheten till ett samarbete med de olika forskningsråden mycket goda, säger Ingvar Carlsson.

Ska rätta till missförstånden

Ingvar Carlsson tvekade inte att tacka ja till att föreslås som ordförande, trots den stundom mycket kritiska debatt som föregått ändringen i Stiftelselagen.

– Tvärtom. Jag anser mig ha goda möjligheter att rätta till de missförstånd som finns. Det bör kunna bli lugn och ro i forskarsamhället redan under det första halvåret 1997.

Ingvar Carlsson har på olika sätt arbetat med forskningspolitiska frågor sedan 1969. Under sammanlagt åtta år har han haft ett direkt regeringsansvar för dessa frågor och han har dessutom varit ordförande i forskningsberedningen.

Som ordförande i Vårdalsstiftelsen föreslås Tjia Torpe, tidigare borgarråd i Stockholm, i Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling föreslås landshövding Börje Hörnlund, och i Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning föreslås generaldirektör Agneta Bladh vid Högskoleverket.

Förslag till övriga ledamöter i dessa stiftelser är ännu inte presenterade.

Peter Örn

Förstärkta stiftelseanslag

Stiftelsen för strategisk forskning har nu tagit beslut om storleken på 1997 års anslag.

Utöver den ursprungligen planerade anslagsnivån, omkring 300 miljoner kronor varav drygt 100 miljoner kronor till det biotvetenskapliga området, beslutade stiftelsens styrelse att förstärka utdelningen till tidigare igångsatta program, bl a forskarskolor, med 35 miljoner kronor. Av dessa går 21 miljoner kronor till forskning inom biotvetenskap, varav merparten handlar om biomedicinsk forskning.

De styrelsebeslut om nya program inom biotvetenskap, motsvarande anslag på drygt 20 miljoner kronor, togs inte som planerat i decembermötet. •

Allmänna råd om verksamhetschefer

Generellt hållna råd ger landstingen stor frihet

Socialstyrelsen väntas inom kort fastställa allmänna råd om verksamhetschef. Förslaget är generellt hållt och ger liksom lagstiftningen stort utrymme för landstingen att anställa den man anser mest lämpad som chef.

Den 1 januari 1997 försvinner bestämmelsen om chefsöverläkare ur lagstiftningen. I stället stadgar den nya skrivningen av Hälso- och sjukvårdslagen, HSL, att det inom hälso- och sjukvård skall finnas någon som svarar för verksamheten (verksamhetschef).

De nya bestämmelserna i lagen ställer krav på att verksamheten organiseras så att den tillgodoser hög patientsäkerhet, god kvalitet och främjar kostnadseffektivitet. Det finns också krav på att ledningsansvaret ska vara tydligt såväl ur patient- som tillsynsperspektiv.

De nya allmänna råden definierar vem som är vårdgivare i lagens mening. Råden behandlar också var det ska finnas verksamhetschef.

Vid definition

I det sammanhanget definieras begreppet hälso- och sjukvård med hjälp av HSL, Tillsynslagen och Åliggandelagen. Det innebär t ex att apotek, hjälpmedelscentraler och SOS Alarm AB betraktas som hälso- och sjukvårdsverksamhet och ska ha verksamhetschef.

Genomgående för de allmänna råden är att uttrycken verksamhetsområde och enhet används omväxlande. Läkarförbundet har påpekat att det är olyckligt att använda uttrycket enhet, eftersom ett verksamhetsområde kan vara centrumbildning eller vårdkedja och inte vad som traditionellt menas med enhet som t ex klinik.

I de allmänna råden konstateras att vårdgivarna är fria att organisera och bedriva verksamheten efter lokala förutsättningar så att den tillgodoser lagens krav. Man konstaterar bara att en verksamhetschefs ansvarsområde inte bör vara större än att patienter, anhöriga och personal rent faktiskt har möjlighet att vända sig till verksamhetschefen.

När det gäller verksamhetschefens uppgifter konstaterar Socialstyrelsen i råden att denne representerar vårdgivaren. Det är vårdgivaren som bestämmer vilka befogenheter, rättigheter, skyldigheter och ansvar som verksamhetsche-

fen har. Men det finns också ett författningsreglerat ansvar för verksamhetschefen att tillgodose hög patientsäkerhet och god kvalitet samt att främja kostnadseffektivitet.

Enligt råden ska verksamhetschefen ansvara för att den löpande verksamheten fungerar på ett tillfredsställande sätt. Verksamhetschefen ska också se till att samverka och samordning med andra verksamheter fungerar tillfredsställande. Dessutom är det verksamhetschefens ansvar att det finns direktiv och instruktioner i nödvändig utsträckning samt att det finns en vårdpolicy som följs.

I de allmänna råden påpekas också att det är verksamhetschefens ansvar att fastställa ett kvalitetssystem och att se till att kvalitetsmålen nås.

Inga krav på formell kompetens

Enligt huvudregeln behöver verksamhetschefen inte ha någon formell kompetens. Det är vårdgivaren som bestämmer vilka verksamheter som ska hållas samman under en chef och vilken kompetens denne ska ha.

I råden påpekas att det väsentliga är att chefen har de egenskaper och den kompetens som krävs för att han/hon ska kunna tillgodose kravet på högsta möjliga patientsäkerhet inom verksamheten.

Inom tvångsvård av olika slag krävs det enligt lag att chefskapet utövas av en specialistkompetent läkare. Detta anges också i de allmänna råden.

I råden påpekas att verksamhetschefen har det samlade ansvaret och att detta inte kan överlätas till någon annan. Däremot kan och bör i vissa fall verksamhetschefen uppdra åt någon annan att fullgöra enskilda uppgifter. Man framhåller att det ingår i den kompetens som verksamhetschefen ska ha att veta vilka ledningsuppgifter han/hon måste överlåta för att säkerställa hög patientsäkerhet och god kvalitet i vården.

I råden påpekas också att det vid enheter där medicinsk diagnos och behandling utgör det dominerande innehållet är det lämpligt att det medicinska omhändertagandet av patienterna leds av en person med god medicinsk sakkunskap inom aktuellt område. Saknar verksamhetschefen denna kompetens måste ansvaret att leda verksamheten i denna del anförtros någon med sådan kompetens.

Kristina Johnson